

CEZA İNFAZ KURUMUNDAKİ MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİNİN HÜKÜMLÜ İSTİHDAMINA KATKILARI

Orhan Koçak ¹

Serdar Altun ²

Özet

Günümüzde işsizlik ve işsizlikle bağlantılı sosyoekonomik sorunlar hem gelişmiş Ülkeleri hem de ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeleri tehdit etmektedir. Toplumun farklı kesimleri işsizlik sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu kesimlerden biri olan eski hükümlülerin sosyal hayattan soyutlanarak toplumun dışına itilmeleri de bu sorunlardan biridir. Çoğu işsiz ve eğitimsiz olan hükümlülerin tahliye sonrası iş hayatında yer bulmaları ve sosyal güvenlik risklerinden korunmaları önemlidir. Bu anlamda ceza infaz kurumlarında verilen ve etkin bir sosyal içirme ve ekonomik katkı unsuru olan, hükümlülük esnasındaki mesleki eğitim faaliyetlerinin hükümlülerin tahliye sonrası iş bulup hayata tutunmaları ve işsizlik riskiyle karşı karşıya kalıp tekrar suça yönelmemeleri açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada Bursa ilindeki bir cezaevinde hükümlülerin almış olduğu eğitim faaliyetleri ve hükümlülerin bu faaliyetlere bakışları ve beklentileri ölçülmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hükümlü eğitimi, hükümlü, eski hükümlü, işsizlik, istihdam

Abstract

Today, socio-economic problems, connected with employment and unemployment, are threatening both developed and developing countries including Turkey. Different groups of people are facing unemployment problems. One of these groups is ex-prisoners who are excluded from social and economic life by society and employers. These problems result in unemployment, social and economic exclusions by society. It is important to protect ex-sentenced people after their release. In this context, vocational education applications in jails are very important as an element of social inclusion and economic contribution. When they are released with their vocational education, these groups face less risks. With vocational education recidivism will decrease in time in society. In the paper, vocational educations, have taken by prisoners, are investigated in terms of their approaches and expectations.

Keywords: Prisoner education, prisoner, ex-sentenced, unemployment, employment

1 Dr., Yalova Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, okocak@yalova.edu.tr

2 Adalet Bakanlığı, Bursa Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Uzmanı, serdar.altun@adalet.gov.tr

GİRİŞ

İnsan çalışmak, topluma yararlı olmak arzusu taşır ve onu mutlu kılan nedenlerden biri de budur. İş sahibi olmak, başarı göstermek ve bu sayede onurlu bir hayat sürmek hakkına sahip bulunan insanı bu haktan yoksun bırakmak hem insancıl açıdan hem de sosyal hukuk düzeni bakımından kabul edilemez bir durumdur.

Çalışma, gelir sağlamanın dışında kişinin kendine güven ve saygı duygusunu geliştirmekte ve topluma olan bağlılığını güçlendirmektedir. Bu olanaktan eşit şekilde yararlanamayan, çalışma imkânları kısıtlı olan eski hükümlü insanlar da çalışabilirler ve çalışma hayatında yer almayı istemektedirler. Bu kişilere istihdam alanı yaratmak ve sosyal güvenlik haklarını adaletli bir şekilde düzenlemek, onların hem kendileri ve aileleri hem de ülkeleri için sağlayabilecekleri katkıyı doğru ve etkili değerlendirmek devletin ve insan kaynakları yönetiminin amacıdır. Aksi takdirde eski hükümlülerin kazanılmaması ekonomik toplumsal maliyetler yanında, tekrar ceza infaz kurumuna geri dönme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Freudenberg, 2005, 1725).

Eski hükümlüler toplumdaki dışlanma riski nedeniyle, normal insanlardan çok daha fazla korunmaya, çalışmaya ve istihdam edilmeye ihtiyaç duyarlar. Hem kendilerinin hem toplumun hem de devletin sosyal ve ekonomik sorunlara maruz kalmaması için eski hükümlülerin korunmasına ihtiyaç vardır. Buna rağmen genellikle göz ardı edilirler ve birçoğu yoksulluk içindedir. Gerek ön yargılar gerekse vasıfların yetersizliği nedeniyle, dışlanmaları hem aileleri hem toplum hem de ekonomi için kayıptır. Kesinleşen cezasını mevcut yasalara göre tamamlamış, öğrendiği veya öğreneceği yeni bir sanatla hayatını kazanmak isteyen bu kişilerin sürekli bir biçimde toplum tarafından cezalandırılması yerine, toplumun onlara iş sağlaması gerekmektedir.

Çalışmada eski hükümlü kavramı, eski hükümlülerin elde ettikleri kazanımların gerek tarihsel gerekse yasal süreci açıklandıktan sonra, toplum içerisinde karşılaştıkları ekonomik ve sosyal sorunlara değinilecektir. Hükümlü ve eski hükümlülerin kazanımları için verilen eğitim hizmetlerinin açıklanmasından sonra Denetimli Serbestlik Müessesesine değinilmiştir.

Son olarak, hükümlülerin hükümlülükleri esnasında aldıkları mesleki eğitim araştırılmasından elde edilen bulgular (önceki eğitim seviyeleri, önceki iş durumları, mesleki eğitimden beklentileri, yasal değişikliklere bakışlar vd.) değerlendirilmiştir. Bu kriterler birçok yazar ve kurumun (Margaret Giles, Anh Tram Le, Maria Allan, Catherine Lees ve Ann-Claire Larsen'in, Joe Graffam ve Lesley Hardcastle'in, Victor Callan ve John Gardner, S. Bushway, Bureau of Justice Statistics) benzer çalışmaları ile örtüşmektedir. Çıkan oranlar ülke farklılıkları itibarıyla farklı olsa da genel olarak sebep-sonuç ilişkisi açısından oldukça benzerlikler bulunmaktadır.³

3 Ayrıca mevcut çalışmamızı desteklemek amacıyla, Bursa Gemlik Açık Ceza İnfaz Kurumunda hükümlülerle yapmış olduğumuz anket çalışmasının iznini veren, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifleri Genel

ESKİ HÜKÜMLÜ KAVRAMI

Kanunu'n suç saydığı fiilleri işleyenlere uygulanan yaptırımlardan birisi de hürriyeti bağlayıcı cezadır. İşlemiş olduğu herhangi bir suçtan dolayı hakkında mahkûmiyet kararı kesinleşerek hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm olanlara "hükümlü" denilmektedir. Eski hükümlünün bir tanımını vermek gerekirse genel ve geniş anlamda, cezasını tamamlayarak cezaevinden çıkan ve hükümlülük niteliği ortadan kalkan kişidir (Altan, 1980, 1).

Eski hükümlü kimse cezasını tamamlamakla, artık "suçtan arınmış" bir kimse olmaktadır (ERKUL, 1976, s.387). Ancak bu kişi topluma geri döndüğünde bu niteliğinden dolayı pek çok engelle karşılaşır. Toplumda bu gibi kişilere karşı olumsuz bir yaklaşım olduğu ve bunun sosyal yaşantılarını etkilediği bir gerçektir. Geçimini sağlamak için bir iş bulmak zorunda olan eski hükümlünün toplumdaki olumsuz koşullandırmalardan dolayı bir iş bulamaması hâlinde tekrar suç işlemesi olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Modern ceza hukuku anlayışında suçluyu topluma yeniden uyum sağlayabilecek hâle getirmek ve böylece onu tekrüre düşmekten korumak en önemli amaçlardan biridir (Dönmezer; Erman, 1996: 142)

1. ESKİ HÜKÜMLÜ ÇALIŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Osmanlı İmparatorluğu'nda bir sosyal politika doğup gelişmemiştir. Önemli bir endüstri ilişkileri sisteminin varlığından söz etmek zor olmakla birlikte, Avrupa'da devletin çalışanları korumaya yönelik ve reformist amaçlı müdahalelerine benzer bazı gelişmeler 15. yüzyıl sonlarında Osmanlı toplumunda da görülebilir. 1860 tarihinde kabul edilen Mecelle'nin bazı maddelerinde çalışanları koruyucu nitelikte ilk hükümlere rastlanmıştır (Talas, 1997: 32).

Fakat o yıllarda endüstrileşmenin doğmamış olması gibi, sosyal sınıfların doğup güçlenmesi de mümkün olmamış ve böylece toplumsal bir istek veya toplumsal bir çatışma olarak dar anlamdaki sosyal politikanın diğer eski hükümlü gibi sınıfların haklarını gözetici gerekli koşulları oluşmamıştır.

1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet sonrası dönem içerisinde de eski hükümlülerin çalışma hayatı içerisinde bir bütün hâlinde korunmasına yönelik düzenlemeler yapılmamıştır (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 1975, 142)

1961 Anayasası'ndan önce yürürlükte olan 1924 Anayasası esas itibarıyla klasik hak ve özgürlükleri güvence altına almayı amaç edinmiştir. Bu nedenle 1924 Anayasası'nda

sosyal ve ekonomik hak ve ödevlere oldukça sınırlı yer verilmiştir. Çalışma hayatı ile ilgili 70. maddesinde, çalışmanın Türklerin tabii haklarından olduğu belirtilmiş, 79. maddesine ise sözleşmelerin, çalışmaların serbestlik sınırlarının Kanunu'la düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır (Gürbüz, 2006: 121). Çalışma hayatını düzenleyen 1936 tarih ve 3008 sayılı ilk İş Kanunu'nda ise eski hükümlü çalıştırmaya ilişkin herhangi bir yükümlülük yer almamıştır.

1.3. 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasası'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiş ve bu ilke ışığında, üçüncü bölümde, sosyal ve ekonomik hak ve ödevler düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın 41. maddesinde ifade edilen tam çalışma esası, öneride "herkesin çalışması" şeklindedir. Herkesin çalışması ise tam istihdam anlamında kullanılmaktadır. Böylece devlet herkese iş bulmak için yapılan çalışmalarını desteklemekle yükümlü tutulabilecek, yani bir yandan eldeki kaynakları istihdamı yaygınlaştırıcı şekilde kullanarak, diğer yandan da herkese iş bulmayı destekleyip bu yönde tedbirler alacaktır (Canıklıoğlu, 1991: 8).

Ekonomik ve sosyal hayatın, sosyal devlet ilkesine uygun olarak düzenlenmesini öngören bu maddeye göre, devlet, herkes için insanlık onuruna yaraşır bir hayat seviyesi sağlanması doğrultusunda düzenlemeler yapmak zorundadır. Kişinin, diğer kişilerin veya derneklerin merhamet hislerine dayanmaktansa devletten yardım istemesi çok daha insanlık onuruna uygundur.

1.4. 1982 Anayasası Dönemi

Anayasa'nın 5. maddesi ve 49. maddesi birlikte değerlendirildiği takdirde, bir ekonomik hak olan "çalışma hakkının kullanılmasını engelleyen hususlar" var ise devletin, bu engelleri ortadan kaldırmak için gerekli önlemler alması istenebilecektir. Eski hükümlüler de bu toplumun bir bireyi olarak, Anayasada güvence altına alınan çalışma hak ve özgürlüğünden yararlandırılmalıdır. Ancak daha önce herhangi bir suçtan hüküm giymiş olanların belirtilen nedenlerle anayasal bir hak olan çalışma hakkından yararlanmaları oldukça zor olmaktadır. 1982 Anayasası'nda yapılan değişiklikler ile ülkemizde eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü, sosyal devlet anlayışı içerisinde, devletin ödevleri arasında yer alarak yasal temellere dayandırılmıştır (Seçkin, 1984: 62).

2. HÜKÜMLÜ ÇALIŞTIRMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ HAKKINDA MEVZU- ATIN GELİŞİMİ VE İŞ YASALARI

2.1. 854 Sayılı İş Kanunu'ndaki Düzenleme

29.04.1967 tarih ve 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 14. maddesi "özürlü ve eski hükümlü çalıştırma" başlığını taşımaktadır. Bu Kanunu'nun 13. maddesine göre, Deniz İş Kanunu'nun kapsamına giren işveren veya işveren vekilleri, işyerlerinde, İş Kanunu'nun ve

bununla ilgili tüzüğün bu konuda koyduğu hükümler, esaslar ölçüler ve şartlara göre eski hükümlü gemi adamı çalıştırmak zorundadırlar.

2.2.931 Sayılı İş Kanundaki Düzenleme

1967 yılında çıkarılan 931 sayılı İş Yasası'nın 25. maddesindeki hükümden, önceki eski hükümlülerin çalışma hayatına katılması ve korunması ile ilgili hükümler, özellikle eski hükümlü işçiler bakımından toplu iş sözleşmeler ile düzenlenmekte veya bu kişilerin iş bulabilmeleri işverenlerin insafına bırakılmaktaydı. Fakat iş bulma olanaklarının sınırlı bulunduğu ülkemizde işverenlerin kendiliğinden eski hükümlülere iş vermelerini düşünmek oldukça uzak bir olasılıktır (Koray, 2000: 135). Aslında eski hükümlünün iş bularak çalışması, gelir sağlayan bir vasıta olmanın yanında, insanı toplumsal yaşama iten bir mutluluk ve sosyal içirme aracı olduğu da bir gerçektir (Erkul, 1976: 387).

İlk defa 1961 Anayasası ile devlete yükletilen görevler, eski hükümlüler yönünden 854 sayılı 20.4.1967 tarihli Deniz İş Kanunu ve 931 sayılı 28.7.1967 tarihli İş Kanunu ile hukuki temele kavuşmuştur (Arıcı, 1982: 28). 931 sayılı İş Kanunu'nun 25.maddesi gereğince yüz işçiye kadar işçi çalıştıran işverenler her elli işçiye karşılık bir eski hükümlü çalıştırmakla yükümlü tutulmuşlardır. Bu gibi işyerlerinde yüzden fazla işçi çalıştırılması durumunda çalıştırılması gereken eski hükümlü sayısı da artmaktadır. 931 sayılı Yasa'nın iptalinden sonra hazırlanan ve kabul edilen 1475 sayılı İş Yasası da, eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü bakımından aynı esasları kabul etmiştir. Ancak yasanın 25.maddesinde yer alan bu hükmün uygulanabilmesi için, gerekli olan yönetmeliğin çıkarılamaması nedeniyle bir süre hiç uygulama alanı bulamayan bu hükümler, 21.1.1971 tarih ve 14079 sayılı "Özürlülerin ve Eski Hükümlülerin Çalıştırılmaları Hakkında Yönetmelik" ile uygulama alanına kavuşmuştur. Bu yönetmeliğin bazı hükümleri, büyük ölçüde değiştirilmiş, 23.3.1974 tarih ve 14836 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Kutal,1974: 80-82).

2.3.1475 Sayılı İş Kanunu'ndaki Düzenleme

1475 sayılı Yasa'da yer alan eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü son olarak 1983 yılında 1869 sayılı Yasa ile yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile 25. maddenin başlığı "Çalışma Zorunluluğu" biçiminde değiştirilmiş, eski hükümlüleri çalıştırma yükümü ayrı ele alınmıştır. Ayrıca işverenlerin elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları takdirde bu yükümlülüğün altına girecekleri daha açık bir biçimde ifade edilmiştir. Bu Yasa değişikliği ile Türkiye İş Kurumuna daha aktif görevler yüklenmiş, hükümlülerin mesleğe yönltilmeleri görevi bu kuruma verilmiştir (Sayın, 1990: 71).

2.4.5763 Sayılı Yasa ile İş Kanunu'nda Yapılan Son Değişiklikler

Eski Hükümlü ve Terör Mağduru Çalıştırma Yükümlülüğüne İlişkin Yeni Düzenleme: 5763 sayılı Kanunu'n 2.maddesi ile 4857 sayılı Kanunu'n 30. maddesi tümüyle değiştirilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile 4857 sayılı Kanunu'n başlığı da "Özürlü ve

Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu” olarak değiştirilmiştir. Yapılan yeni düzenleme ile 50 veya daha fazla işçi çalıştıran özel sektöre ait iş yerlerinde eski hükümlü ve terör mağduru çalıştırılma zorunluluğu tamamen kaldırılmış, sadece özürlü işçi çalıştırma oranı % 3 olarak hükme bağlanmıştır. Buna karşılık kamu iş yerlerinde % 4 özürlü ve % 2 eski hükümlü işçiyi çalıştırma uygulaması benimsenmiştir. Mevzuatta yapılan bu değişiklikler sonucu eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu özel kesim işverenlerinin üzerinden kaldırılmış, ancak bu yükümlülüğün sosyal devlet ilkesi gereği, kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirilmesine devam edilmesi öngörülmüştür (Bedük, 2010: 81).

3. ESKİ HÜKÜMLÜLERİN ÇALIŞMA HAYATINDAKİ DURUMLARI

Eski Hükümlüler, özellikle istihdam alanında ayrımcılığa açık ve dezavantajlı kesimlerdir. Birçok eski hükümlü için iş hayatına giriş ve hâlihazır işi sürdürebilme, mevcut durumları nedeniyle kısıtlı ve sınırlıdır (Erkul vd., 1984: 68). İşverenlerin hükümlü istihdam etmeleri hâlinde, verimliliğin azalacağına ilişkin eskiden beri var olan ön yargıları, iş için başvuranlar arasında hükümlü olmayan kişileri seçmelerine yol açmaktadır.

İşverenler tarafından eski hükümlü istihdamında çok yaygın olarak öne sürülen gerekçe, bu kimseler için uygun bir işin bulunmadığıdır. Oysa yapılan araştırmalar aynı meslek alanında çalışan başka işverenlerin hükümlü istihdam edebildiğini göstermektedir.

Eski hükümlü gibi yaşam içinde dezavantajlı konumda olan kişilerin özel ayrıcalıklardan yararlandırılmaları elbette ki sosyal devlet ve adalet duygusunun bir gereğidir (Karademir, 2004: 93). Devlet, Eski hükümlüler, işverenler, sendikalar, dernek ve vakıflar arasında bir koordinasyon sağlamalı ve tarafların çıkarları arasında sosyal ve ekonomik sebeplere dayanan bir denge oluşturmalıdır.

3.1. Sosyal Sebepler

Her şeyden önce çalışma, tüm insanlar için hem bir hak hem de bir ödevdir (Koray, 2000: 135). Her insan, yaşama hakkına sahip olduğu gibi, insan onuruna yaraşan bir yaşam düzeyine sahip olma ve çalışarak hayatını kazanma hakkına da sahip olmalıdır (Erkul, vd., 1984: 69). Eski hükümlülerin toplum içerisindeki görevlerini yerine getirmelerinde, diğer kişilerin onları başarısız olarak algılamaları fertler arasında huzursuzluklara yol açacak, böylece eski hükümlülerin toplumdaki dışlanmaları kolaylık kazanacaktır. Oysa eski hükümlülerin işe yarama duyguları ile toplumda hak ve görevlerinin bulunduğu bilincinin sağlanmasıyla topluma kazandırılmaları gerekmektedir. Böylece eski hükümlülerin çalışma ortamına girmeleri, onların sosyal açıdan fark edilişlerine, topluma entegre olma fırsatlarına kavuşmaya ve kendilerine olumlu bakılmasına neden olacaktır (Sayın, 1990: 71).

Sürekli bir şekilde iş ilişkisinden uzak tutularak toplumdaki dışlanan kimselerin o toplumla bütünleşebilmeleri mümkün değildir. Temel hedef, toplum içindeki tüm fertlerin

huzur, mutluluk ve refahının sağlanmasıdır. Bir başka ifadeyle, sosyal devlet eski hükümlü olan ve olmayan, varlıklı ve varlığı olmayan kişiler arasında fark gözetmeyen ve ortaya çıkan farkları da gideren devlettir.

Mevzuat içerisinde hükümlülere yönelik koruyucu hükümlerin iki amacı vardır. Bunlardan ilki, ülke iş gücünden en geniş biçimde yararlanmayı sağlamaktır. Diğeri ise hükümlüleri içinde buldukları haysiyet kırıcı durumdan kurtarmak, onlara, çalışarak geçimlerini sağlayabilme yolunu açmaktır. Ülkemizde sabıkasız olduğu hâlde iş bulamayan ve işsiz kalan kimselerin mevcudiyeti, hükümlüler için iş bulmayı kolaylaştırıcı ve koruyucu hükümlerin öngörülmesini haksız kılamaz (Langan, 2002: 3). Dolayısıyla bu kesimlerin öncelikle topluma kazandırılması gerekir. Zira bir toplumda suça sürüklenen veya suç işleyen bir kişinin kendi hâline bırakılması, onlar için insanca yasayabilme imkânlarının oluşturulmaması, sosyal devlet düşüncesi ile bağdaşmaz (Erkul, 1976: 387).

3.2. Ekonomik Sebepler

Eski hükümlülerin çalışma hayatına katılmalarının sosyal olduğu kadar ekonomik bir yanı da vardır. Eski hükümlülerin güçleri oranında üretken kılmak ve ekonomiye yararlı hâle getirmek herkesin ortak görevidir. Böylece, tüketici durumdaki eski hükümlü nüfus, üretici hâle getirilerek toplumun genel refahının artırılması mümkündür. Aksi takdirde hem topluma hem de devlete maliyetleri olacaktır. Amerika'da hükümlüler için harcamalar 1982 yılında 9 milyar dolar iken, 1997 yılında 44 milyar dolara yükselmiştir (Bureau of Justice Statistics 2001). Ekonomik sorunların bireyleri suça yönlendirmesi ayrı bir çalışmanın konusudur. Ancak bu çalışma yönüyle bakarsak, fertleri suça iten fakirlik, eşitsizlik, eğitimsizlik gibi kaynağı ekonomik olan sebeplerin azaltılması suç işleme oranlarını ve topluma çıkaracağı sosyal ve finansal maliyeti düşürecektir (Graffam, 2007: 49). Hatta, hükümlülük süresinde verilen mesleki eğitimlerin zorunlu olmasını ve başarılı olanların şartlı tahliye edilmesini tartışan akademik çevreler, böylece millî gelire ve sosyal yapıya destek olunacağını savunmaktadırlar (Graaff, 2005).

Hükümlü kişiler rekabet ortamına dayanan çalışma ilişkileri içerisinde korunmaya muhtaçtırlar. Zira bir taraftan iş bulmada karşılaşılan problemler, diğer yandan maddi sıkıntılar onların gelir kaybına uğramalarına yol açacaktır (Sayın, 1990: 72). Ortaya çıkan gelir kaybı, hükümlülerin aileleri veya düşük orandaki devlet katkıları ile giderilmeye çalışılacaktır.

Hükümlülerin, hükümlülük öncesi çalışma durumlarının hem çalışmamızda hem de birçok araştırmada büyük oranda işsiz oldukları görülmektedir. Özellikle Amerika gibi gelişmiş ülkelerde bu oran genel işsizlik oranının 3-4 katı civarında çıkmaktadır (Harlow, 2003: 8). Ülkemizde ise bu oranın daha yüksek olduğu bilinmektedir.

Buna karşın, eski hükümlülere iş imkânlarının sağlanması, onların kendilerinin yoksulluktan kurtulmaları ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları açısından önemli

bir durumdur. Hâlbuki hükümlülerin basit bazı tedbirlerle ekonomik hayata sokulmaları, millî gelirin bölüşümünde de etkili olacaktır. Eski hükümlü istihdamı ile hem kişinin kendi yoksulluğunun ortadan kaldırılması hem de ülke imkânlarının israf edilmeden en verimli şekilde kullanılması mümkündür. Bu arada devlet açısından da hükümlülere yardım yapmaktan ziyade, iş imkânlarının sunulması daha yerinde bir çözümdür. Zira ülke nüfusunun bir kısmını işsiz tutmak, verimsiz ve bağımlı yaşatmak, en yoksul ülkeler de dâhil olmak üzere bütün ekonomiler için bir kayıptır. Devlet açısından bir diğer fayda, ceza infaz kurumlarında eski hükümlülerin eğitimleri ile kurum maliyetlerinin azalması sağlanacaktır. Gelişmiş ülkelerde özellikle Amerika'da maliyet azalmaları, yapılan araştırmalar ile belirlenmiştir (Finn, 1997: 9).

4. MESLEKİ EĞİTİMİN HÜKÜMLÜ İSTİHDAMI AÇISINDAN ÖNEMİ

Ülkelerin gelişmesinde ve kalkınmasında sanayileşmenin temel unsuru olan bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarına sahip yüksek verimi gerçekleştirecek vasıflı insan gücünün yetiştirilmesi gerekmektedir. Kalifiye elemanların bilgi ve becerisi, ekonomik başarının temelidir. Meslek eğitimi özellikle iki amaca yöneliktir. Bir tarafta genç insanlara başarılı bir meslek yolu hazırlamak, diğer yandan ekonomiye vasıflı eleman yetiştirmek. Günümüz gelişmeleri, insanın her zamankinden daha iyi bir şekilde belirli bir sistem ve plan içerisinde hazırlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum, gelişen ve değişen ortama göre örgütlenmiş kaliteli bir meslek eğitimini de beraberinde gerektirmektedir. Bu anlamda, sadece akademik eğitim ile piyasanın ihtiyaç duyduğu nitelikli eleman yetiştirilmesi söz konusu olamamaktadır. Mesleki eğitim ise bir kimsenin geçimini sağlamak için gerekli olan mesleki bilgi, beceri ve davranışları kazandırır. Tüm gelişmiş ülkelerde hem okul esnasında, okul sonrasında ve hem de hükümlülerin ceza infaz kurumlarındaki süreleri esnasında mesleki eğitim teşvik edilmekte, istihdamın artırılmasında ve sosyal meselelerin azaltılmasında lokomotif olarak değerlendirilmektedir (Finn, 1997: 5). Amerika'da hükümlülere hükümlülük süreleri esnasında, Yetişkin Temel Eğitimi (Adult Basic Education-ABE), Genel Eğitim Gelişimi (General Education Development-GED) katılım ve sertifikası, kolej dersleri, mesleki eğitimler, çıraklık eğitimi ve bunların bir ya da birkaçının bir arada sunulduğu eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler sonunda katılımcılara hem başarı tescili hem de motivasyonları için sertifikalar verilmektedir (Gaes, 2008: 3).

Özellikle gelişmiş ülkelerde, hükümlülere verilen mesleki eğitimler üçe ayrılmaktadır. İlki, infaz kurumunda değerlendirilecek becerilerin kazandırılmasıdır. İkincisi ise kısa süreli mesleki eğitim programları ve sonuncusu ise hükümlülük sonrasında kısa sürede iş bulacakları becerilerin kazandırılması şeklinde olmaktadır. Bushway (2003: 2) çalışmasında, bu eğitimlere katılmayanların katılanlara oranla tekrar ceza infaz kurumuna gelme oranlarının % 20 daha fazla olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Bushway'in yaptığı saha çalışmasında, eğitim programlarına katılanların büyük çoğunluğunun iş bulduklarını ve tekrar ceza infaz kurumuna gelmedikleri görülmüştür.

Suç işleyerek hükümlü hâline gelen bireylerin (meslek sahibi veya değil) hükümlülükleri bitince topluma kazandırılmaları amacıyla bir meslek ya da beceri sahibi olmaları ekonomik ve sosyal maliyetleri azaltmak için gerekmektedir. Kanada'da hükümlü 3342 kişi ile yapılan çalışmada, tahliye olduktan sonra erkeklerin yarısı ve bayanların üçte biri tekrar suç işleyerek ceza infaz kurumuna girmişlerdir (Chavez, 2007: 19). Benzer oranlar Avustralya'da görülmektedir. Bu ülkede, hükümlülerin % 37'si tahliyeden sonra 2 yıl içinde tekrar suç işleyerek infaz kurumuna gitmekte, % 47'si ise ıslah hizmetlerine gönderilmektedir (Callan, 2007, 35). Dolayısıyla hükümlülerin sosyal içerme yoluyla kazandırılması hem birey hem de toplum açısından oldukça önemlidir. Mesleki eğitim bu anlamda etkin bir araç olarak, hükümlüye kazanımları aşağıda kısaca sıralanmıştır:

- Yeni iş olanakları,
- Moral ve özgüven duygusunda yükselme,
- Olgunlaşma ve hoşgörü kazanma,
- İşbirliği ve dayanışma,
- İş bilgisi ve deneyimin artması sonucu iş tatmini sağlama,
- İşgücü piyasasında değer artışı,
- Yaratıcılıkta gelişme.

5. DENETİMLİ SERBESTLİK

Denetimli serbestlik, ceza yargılamasının parçası ve bir ceza infaz yöntemidir. Sosyal anlamda denetimli serbestlikte, kişinin ıslahı ve topluma kazandırılması esastır.

Türk hukuk sisteminde denetimli serbestlik, kişinin işlediği bir suç nedeniyle tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi sonucunda cezaevine girmesi yerine, cezasını toplum içerisinde gözetim ve denetim altında çekmesini ifade eder. Buna göre, denetimli serbestlik, alternatif bir infaz sistemidir. Şüpheli, sanık veya hükümlüler için, hapsin alternatifi olan bu sistemde, hükümlü şarta bağlı olarak serbest bırakılmakta ve kendilerine birtakım yükümlülükler getirilmektedir.

5.1. Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Amacı

Denetimli serbestlik hizmetlerinin genel amacı, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak, suç işleyen insanları ıslah ederek yeniden üretken birer birey olarak insanlar arasındaki onurlu yerini almasına yardım etmektir. Bunu yapmak için de öncelikle toplumu suçlulardan korumak ve suçluyu ıslah etmek gerekmektedir. Suçluları sadece dört duvar arasına kapatarak özgürlüğünden yoksun bırakmanın ne suçlulara ne de topluma bir faydası olmuştur.

Bu bakımdan Türk denetimli serbestlik hizmetleri, toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamak için, suç işleyen veya şartla tahliye olan insanların yeniden suç işlemesini

önlemeyi, suçluların cezalarını toplum içinde rencide olmadan çekmelerini sağlamayı ve onlara her konuda rehberlik yaparak topluma kazandırılmasına katkıda bulunmayı amaç edinmiştir.

5.2. Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Görevleri

Denetimli serbestlik hizmetleri ile kişilerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Türk denetimli serbestlik hizmetlerinin görevlerini genel olarak denetim ve yardım olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

Denetim: Mahkemelerce haklarında alternatif tedbir veya cezalara hükmedilen şüpheli, sanık veya hükümlülerin takibini yaparak cezalarını toplum içinde çekmelerini sağlamak ve bunun denetimini yapmak.

Yardım: Suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümü ile ceza infaz kurumlarından salverilen hükümlülerin toplumun bir bireyi olarak normal insanlar gibi toplum içinde yerini almasını sağlamak için meslek veya sanat edinmelerinde, iş bulmalarında ve karşılaştıkları diğer güçlüklerin çözümünde onlara yardımcı olmak.

Denetimli serbestlik görevlileri, hükümlülerin tekrar suç işlemesini önlemek, toplumla bütünleşmesini sağlamak ve kazandırmak için birtakım hizmetlerde bulunurlar.

Psikososyal yardım: Suça sürüklenen çocuk, şüpheli, sanık veya hükümlü ile suçtan zarar görenlere toplumla bütünleşmesi amacıyla sağlanması düşünülen psikolojik, sosyal, eğitim, sağlık, ekonomik, barınma, danışmanlık gibi her türlü hizmet, program ve kaynakları ifade eder.

Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri: Denetimli serbestlik memurları, mahkemelerce haklarında denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen hükümlülere, rehberlik yapmak üzere görevlendirilebilirler.

Tahliye sonrası yardımlar: Mahkemelerce hükümlülere rehber olarak atanan denetimli serbestlik memuru, hakkında denetimli serbestlik kararı verilen hükümlünün, kötü alışkanlıklardan kurtulması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesi, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması hususunda öğütte bulunur.

6. HÜKÜMLÜLER İÇİN YAPILAN MESLEKİ EĞİTİM FAALİYETLERİNİ DEĞERLENDİREN SAHA ÇALIŞMASI

Yapmış olduğumuz saha çalışması Bursa'nın Gemlik ilçesindeki ceza infaz kurumunda 230 hükümlüye ulaşılarak yapılmıştır. Bu kurumda marangozluk, tekstil, demircilik ve seracılık gibi mesleki kurslar düzenlenmektedir. Ceza infaz kurumlarında verilen meslek

edindirme kurslarına katılıp katılmadıkları, bu kursların sonucunda edindikleri mesleklerle tahliye olduktan sonra iş bulup bulamayacakları ve iş bulabilmek için iyi bir mesleğe gereksinim olup olmadığı sorulmuştur. Ayrıca, yapılan yeni yasal düzenlemeyle özel sektörde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kaldırılmasını nasıl değerlendirdikleri ile tahliye sonrası iş bulmalarının yaşamları üzerinde nasıl bir etki bırakacağına yönelik olarak bilgiler ve beklentileri elde edilmeye çalışılmıştır. Hükümlüler sorduğumuz soruların yanıtları SPSS istatistik programı kullanarak derlenmiştir. Elde edilen sonuçlar hem frekans hem de çapraz tablolar yapılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

6.1. BETİMLEYİCİ TABLOLAR

Tablo 1: Çalışma Durumları

Çalışma Durumu	Kişi Sayısı	%
İşsiz	192	83,5
Memur	9	3,9
Emekli	14	6,1
Çiftçi	15	6,5
Toplam	230	100,0

Ceza infaz kurumundaki hükümlülerin, hükümlülük öncesi çalışma durumlarının % 3,9'u memur, % 6,1'i emekli, % 6,5'i çiftçi olduğu ve azımsanmayacak bir rakam olarak ankete katılanların %83,5'nin işsiz olduğu ortaya çıkmıştır. Ceza infaz kurumunda bulunan ve büyük bir çoğunluğu işsiz olan bu hükümlülere verilecek mesleki eğitimin tahliye sonrası iş bulmaları üzerinde oldukça olumlu bir etkiye sahip olacağı görülmektedir. Bir yönüyle, bu eğitimler işsiz olma ihtimali yüksek olan eski hükümlülerin iş bulmalarını kolaylaştıracak ve işsizliği azaltma yönünde etki yapacaktır.

Tablo 2: Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	%
İlkokul/Ortaokul	171	74,3
Lise/Meslek Lisesi	41	17,8
Ön Lisans	4	1,7
Lisans	7	3,0
Yüksek Lisans	7	3,0
Toplam	230	100,0

230 hükümlü üzerinde yapmış olduğumuz ankette % 74,3'nün ilkokul, % 17,8'nin Lise/Meslek lisesi mezunu olduğu ve kazandırılacak mesleki becerilerin de bu bağlamda karmaşık beceriler yerine basit işleri yapabilecek mesleki eğitimlere yer verilmesi gerektiği gözlemlenmektedir. Ayrıca, çoğunluğun ilkokul mezunu (%74,3) olması, eğitim

Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları

seviyesi düştükçe suç işleme oranının arttığını ve toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesinin önemli bir kamusal hedef olması gerektiğini yansıtmaktadır.

Tablo 3: Yaş Durumları

Yaş	Kişi Sayısı	%
18-30	71	30,9
31-40	105	45,6
41-50	28	12,2
51 ve üzeri	26	11,3
Toplam	230	100

Hükümlülere yaş durumları sorulduğunda % 30,9'nun 18-30 yaş , % 45,6'sının 31-40 yaş arasında, yani %76,5'unun 40 yaş altında olduğunu görmekteyiz. Aslında büyük çoğunluğun orta ve genç yaş seviyesinde olması, verilen mesleki eğitimin özellikle bu yaş grubundaki hükümlülerin oldukça ihtiyacı fazla ve hükümlülüğü bitince en çok kullanacak kesim olacağını belirtmek mümkündür. Bir diğer ifadeyle, verilen mesleki eğitimlerin büyük bir kesime uzun süre faydası ile birlikte, istihdam ve işsizlik yanında sosyal yapıya da katkıları olacaktır.

Tablo 4: Sosyal Güvence Durumları

Sosyal Güvence	Kişi Sayısı	%
Yok	162	70,4
Emekli sandığı	10	4,3
SSK	30	13,0
Yeşil kart	11	4,8
Özel sigorta	2	,9
Bağ kur	15	6,5
Toplam	230	100,0

230 hükümlü üzerinde yapmış olduğumuz ankette; % 29,6'sının sigortalı olduğu, % 70,4'nün sosyal güvenlik risklerine karşı herhangi bir güvencesinin olmadığı görülmektedir. Tahliye sonrası eski hükümlülerin iş bulmalarının onların hem sosyal güvenlik riskleri karşısında bir güvenceye sahip olmalarına ve toplumla bütünleşmelerine yardımcı olacaktır. İşsizler ile sosyal güvencesi olmayanların yakın oranlarda çıkması cevapların güvenilirliğini onaylarken, mesleki eğitimin %70-75 oranındaki bu kesim için ne kadar faydalı olabileceğini söylenebilir.

Tablo 5: Ceza İnfaz Kurumunda Açılan Meslek Edindirme Kurslarına Katılım

	Kişi Sayısı	%
Evet	135	58,7
Hayır	95	41,3
Toplam	230	100,0

Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarına katılıp katılmadıkları sorulan 230 hükümlünün; % 41,3'nün katılmadığı, % 58,7'si ise bu kurslara katıldığını söylemiştir. Çoğunluğu işsiz ve herhangi bir güvenceden yoksun olan bu hükümlülerin tahliye olduktan sonra bu tür risklere tekrar maruz kalmamak için ceza İnfaz Kurumunda buldukları süreyi açılan kurslara katılarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Katılım zorunlu olmadığı hâlde büyük bir katılım oranının çıkması, hükümlülerin bu eğitimlere ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Tablo 6: Yeterli Bir Eğitim Ve Mesleki Yeterlilik Düzeyine Sahip Olmayan Hükümlüler İşsizlik Sorunuyla Karşı Karşıya Kalmaktadır

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	104	45,2
Katılıyorum	85	37,0
Kararsızım	8	3,5
Katılmıyorum	21	9,1
Hiç Katılmıyorum	12	5,2
Toplam	230	100,0

Hükümlülere sorulan bir diğer soruda; yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik düzeyine sahip olmayan hükümlülerin işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalıp kalmadığı sorulduğunda, %45,2'sinin çok katılıyorum, % 37'sinin katılıyorum dediği ve sadece 17,8'nin olumsuz cevap verdiği anlaşılmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere hükümlülerin çoğu yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik olmadan işe girmelerinin daha zor olacağını farkında oldukları için ceza infaz kurumunda açılan kurslara büyük bir çoğunluğun iştirak etmesine neden olmuştur. %85'e yakın bir hükümlü oranı, eğitimin hükümlülük sonrası karşılaşılabilecek özelde işsizlik, genelde ise sosyal ve ekonomik sorunları azaltacağını beklentisini taşıdıklarını göstermektedir.

Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları

Tablo 7: Meslek Edindirme Kurslarını Yeterliliği

	Kişi sayısı	%
Evet	135	58,7
Hayır	95	41,3
Toplam	230	100,0

230 hükümlüye Ceza İnfaz Kurumunda verilen meslek edindirme kurslarının yeterli bulup bulmadıkları sorulduğunda; % 58,7'sinin yeterli, % 41,3'nün ise yetersiz bulunduğunu ifade etmiştir. Bu da ceza infaz kurumunda açılan kursların iş piyasasında talebe cevap verebilecek mesleklere yönelik kursların sayısının artırılması gerektiğini göstermiştir. Bu oran kurslara katılanların oranı ile aynı çıkmaktadır. Dolayısıyla kurslara katılanların tamamı bu kurslardan memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 8: Yeni Yasal Düzenlemenin İş Bulmaya Etkisi

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	114	49,6
Katılıyorum	50	21,7
Kararsızım	34	14,8
Katılmıyorum	20	8,7
Hiç Katılmıyorum	12	5,2
Toplam	230	100,0

Yeni yasal düzenleme ile özel sektörde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kaldırılmasının iş bulmalarını zorlaştıracığının hatırlatılması üzerine hükümlülerin; % 71,3'ü buna katıldığını ifade etmiştir. Bu da yeni yasal düzenlemenin, hükümlülerin lehine bir düzenleme olmaktan çok aleyhine yönelik olduğunu göstermiştir. Normal şartlarda iş bulmaların zor olan eski hükümlülerin bu tür bir yasal düzenleme sonucu iş bulmaları daha da zorlaştıracığı düşünülmektedir. Pozitif ayrımcılık gösterilen kesimler arasında bulunan eski hükümlülerin, böyle bir düzenleme ile dışlanmaya daha çok maruz kalacakları, hükümlüler tarafından da kabul edilmektedir.

Tablo 9: Tahliye Sonrası İş Bulma

	Kişi sayısı	%
Çok Katılıyorum	90	39,1
Katılıyorum	87	37,8
Kararsızım	17	7,4
Katılmıyorum	25	10,9
Hiç Katılmıyorum	11	4,8
Toplam	230	100,0

Hükümlülere tahliye sonrası iş bulmakta zorlanıp zorlanmayacakları sorulduğunda, % 76,9 gibi büyük bir çoğunluğu iş bulmakta zorlanacağını ifade etmiştir. İş bulmakta zorlanacaklarını düşünmeleri, tablolardan da anlaşılacağı üzere, hükümlülerin çoğunluğunun yeterli bir eğitim ve mesleki beceriye sahip olmamaları ile ilişkilidir.

Tablo 10: Tahliye Sonrası İş Durumu

	Kişi sayısı	%
Evet	56	24,3
Hayır	174	75,7
Toplam	230	100,0

Tahliye olduktan sonra geçiminizi sağlayacak kendinize ait bir iş veya çalışabileceğiniz bir iş yeri olup olmadığına ilişkin soru karşısında, ankete katılanların % 75,7'si hayır, % 24,3'ü ise evet demiştir. Tablo 10'dan da anlaşılacağı üzere hükümlülerin büyük bölümünün tahliye sonrası büyük bir işsizlik riskiyle karşı karşıya kalacağını söylemek mümkündür. Bu rakamlar, Ceza İnfaz Kurumlarında hükümlülere verilecek mesleki eğitim kurslarının hükümlü istihdamı açısından önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 11: İşe Yerleştirmenin Suç İşlemeye Etkisi

	Kişi sayısı	%
Çok katılıyorum	123	53,5
Katılıyorum	64	27,8
Kararsızım	14	6,1
Katılmıyorum	19	8,3
Hiç Katılmıyorum	10	4,3
Toplam	230	100,0

230 hükümlüye tahliye olduktan sonra işe yerleştirmelerinin yeniden suç işlemlerini azaltacağı ve güvenli bir toplum oluşturmaya yönelmeleri ile ilgili sorulan soruda %76,9'unun tahliye olduktan sonra iş bulmalarının yeniden suç işlemlerini önleyeceğini ve toplum içerisinde kendilerine daha rahat yer bulabilmelerini düşünmeleri açısından oldukça önemli sonuca ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle, **Tablo 11'de**, hükümlüler suç işleme ile iş bulma ve meslek sahibi olma arasında bir ilinti kurup, iş sahibi olmanın suç işleme eğilimini neredeyse yok edeceğini belirtmektedirler. Aslında, sosyal birçok sorunun altında ekonomik yetersizliklerin yattığı tezini savunanları destekleyen bir sonuç çıkmaktadır.

Yine frekans tablolarında da görüleceği üzere hükümlülerin Ceza infaz Kurumundaki mesleki eğitim kursları ile işe yerleştirmeleri arasında güçlü bir bağlantı bulunduğu ve iş bulmaları hâlinde sosyal dışlanmanın daha az yaşanacağı ayrıca sosyal ve ekonomik içirme sürecine olumlu katkılar sağlayacağı da ortaya çıkmaktadır.

6.2. ÇAPRAZ TABLOLAR

Tablo 12: Eğitim Durumlarına Göre Mesleki Eğitime Bakış

Yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik düzeyine sahip olmayan hükümlüler işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır

Eğitim Durumunuz	Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
İlkokul/Ortaokul	80	58	6	16	11	171
Lise/Meslek Lisesi	16	21	1	3	0	41
Ön Lisans	2	1	1	0	0	4
Lisans	4	1	0	1	1	7
Yüksek Lisans	2	4	0	1	0	7
Toplam	104	85	8	21	12	230

Yeterli bir eğitim ve mesleki yeterlilik düzeyine sahip olmayan hükümlüler işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmaktadır bağlantılı soru ile eğitim durumları karşılaştırıldığında 230 hükümlünün büyük çoğunluğu olan 189 kişi yeterli bir eğitimin iş bulmada ve işsizlik sorunuyla başa çıkabilmede önemli bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Bu yanıtlar, eğitimin hem işsizliğin azalmasında hem de suç oranlarının düşürülmesinde en önemli unsurların başında geldiğini göstermektedir. Özellikle, 230 hükümlüden 171'inin ilkokul mezunu olması, onların büyük çoğunluğunun (144 kararsızlar ile) mesleki yeterliliğin ve eğitimin, iş bulmada en büyük etken olduğunu belirttiklerini göstermektedir. (Tablo 12)

Tablo 13: Eğitime Katılım ve Tahye Sonrası Durumun Karşılaştırılması

Tahliye sonrası kendinize ait bir iş yeri veya çalışabileceğiniz bir iş var mı?

		Evet	Hayır	Toplam
Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarına katılıyor musunuz?	Evet	39	96	135
	Hayır	17	78	95
	Toplam	56	174	230

230 hükümlüye geçimlerini sağlayacak bir işleri veya iş yerlerinin olup olmadığı ile Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarına katılıp katılmadıkları sorulduğunda işsiz olan veya kendine ait bir iş yeri olmayan 174 kişiden 96'sı meslek edinme kurslarına katıldıklarını söylemiştir. **Tablo 13**'te tahliye sonrası hazır olan iş veya işyeri var mı sorusuna **Evet** cevabı veren 56 hükümlünün 39'unun bu kurslara katılıyor olması ya yeni

beceriler ya da zamanını verimli değerlendirmek için devam ediyor anlamına gelmektedir. Her iki grup içinde, iş bulamama korkusuna karşılık, verilen kurslara yüksek bir beklentiyle katılım olduğunu görülmektedir.

Tablo 14: Ekonomik Durumlarının Değerlendirilmesi

Tahliye olduktan sonra geçiminizi sağlayacak kendinize ait bir iş yeri veya çalışabileceğiniz bir iş var mı?

		Evet	Hayır	Toplam
Bakmakla sorumlu olduğunuz kişi sayısını kaç?	Yalnız yaşıyorum	4	22	26
	2 kişi	16	35	51
	3 kişi	17	41	58
	4 kişi	9	27	36
	5 kişi	2	19	21
	6 kişi	2	13	15
	7 ve üzeri	6	17	23
	Toplam	56	174	230

Yapılan ankette hükümlülere tahliye olduktan sonra çalışabilecekleri bir işleri veya kendilerine ait bir iş yerinin olup olmadığı sorulmuş ve **Tablo 14**'te görüleceği gibi 174 kişinin tahliye sonrası çalışabileceği bir işinin olmadığı ortaya çıkmıştır. **Tablo 14**'te, hükümlülerin % 90'ından fazlasının bakmakla sorumlu bir ailesi olan insanlar olduğu görülmektedir. Tablo, bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı da hesaba katılınca sadece kendilerinin değil ailelerinin de işsizlik riskiyle karşı karşıya kalacağı ve bu risklerden korunmak ve yaşamını sürdürebilmek adına eski hükümlünün tekrar suç işleyip Ceza İnfaz Kurumuna dönme olasılığının yüksek olacağını göstermektedir.

Tablo 15: Yeniden Suça Eğilim Durumları

Hükümlülerin işe yerleştirilmesi yeniden suç işlemeyi azaltacak ve daha güvenli bir toplum oluşturmaya katkı sağlayacaktır

	Çok katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Önceki Çalışma Durumunuz	İşçi	33	10	4	2	52
	Memur	4	1	0	2	9
	Serbest çalışan/esnaf	29	21	2	5	61
	Emekli	3	5	3	2	14
	Çiftçi	9	4	1	1	15
	İşsiz	36	16	2	6	60
	Çalışıyor ama sigortasız	6	6	2	0	14
	Öğrenci	3	1	0	1	5
	Toplam	123	64	14	19	10

Ceza İnfaz Kurumundaki Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin Hükümlü İstihdamına Katkıları

230 hükümlüye Ceza İnfaz Kurumuna girmeden önceki çalışma durumları sorulduğunda 9'nun memur, 5'nin öğrenci, 14'nün emekli olduğu, geri kalanının tahliye sonrası çalışma güvencesinin olmadığı görülmüştür. Tahliye sonrası iş bulup çalışabilmenin tekrar suç işlememe ve toplumun güvenliğine katkı sağlama üzerindeki etkileri sorulduğunda **Tablo 15**'te 187 kişinin iş bulup çalışmaları hâlinde hem toplum güvenliğine katkı sağlayacağını hem de kişilerin tekrar suç işlemelerini önleyeceğini göstermiştir. **Tablo 15**'te sadece 29 hükümlü işe yerleştirilmenin suç işlemeyi etkilemeyeceğini düşünürken, 14 kararsızım yanıtı vardır.

Tablo 16: Ceza İnfaz Kurumunda Verilen Psikolojik Destek Hizmetleri İle Tahliye Sonrası Toplumla Kaynaşabilme Arasındaki İlişki

Tahliye olduktan sonra toplum ile rahatlıkla kaynaşabileceğimi düşünüyorum

		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Ceza İnfaz Kurumunda verilen Psikolojik destek hizmetleri oldukça yeterlidir	Çok Yeterli	0	4	2	1	2	9
	Yeterli	7	9	12	6	2	36
	Kararsızım	9	3	6	3	0	21
	Yetersiz	17	22	14	11	4	68
	Çok Yetersiz	23	24	17	17	15	96
Toplam		56	62	51	38	23	230

Ceza İnfaz Kurumundaki psikolojik hizmetlerin yeterliliği tahliye sonrası ile sosyalleşme arasındaki ilişki incelendiğinde Ceza İnfaz Kurumunda buldukları süre içerisinde kurumdaki psikolojik destek hizmetlerinin yetersiz olması, hükümlülerin toplumla kaynaşabilme ve tahliye sonrası hayata uyum sağlama üzerindeki düşüncelerini de olumsuz etkilemektedir. **Tablo 16**'da 230 hükümlünün 164'ü psikolojik hizmetlerini yetersiz bulurken, 61'i –ayrıca 51'i kararsız- toplumla kolay bir şekilde kaynaşamayacağını düşünmektedir. Kurumda psikolojik destek hizmetlerinin artırılarak, verilmesi hükümlünün tahliye sonrası toplumsal yaşama uyum sağlamasına katkı sağlayacağı gibi dışlanma riskini de azaltabilecektir.

Tablo 17: Hanedeki Gelir Durumu İle Hane Halkı Arasındaki İlişki

Sizin dışınızda eve gelir getiren var mı?

		Evet	Hayır	Toplam
Bakmakla sorumlu olduğunuz kişi sayısı kaç?	Yalnız yaşıyorum	5	21	26
	2 kişi	15	36	51
	3 kişi	14	44	58
	4 kişi	9	27	36
	5 kişi	2	19	21
	6 kişi	7	8	15
	7 ve üzeri	7	16	23
Toplam		59	171	230

230 hükümlüye hanelerine kendileri dışında gelir getiren olup olmadığı sorulduğunda 171 hükümlü bu soruya, kendileri dışında bir gelir getirenin olmadığını söylemiştir. Yine bu hükümlülerin büyük çoğunluğu, 2 ve daha üzeri kişinin geçimini sağlamak zorunda olduklarını ifade etmişlerdir.

Ceza İnfaz Kurumunda bulunup çoğu işsiz olan ve herhangi bir sosyal güvencesi bulunmayan bu insanların kurumda buldukları süre içerisinde bir meslek kazandırılarak tahliye edilmelerinin önemini yansıtmaktadır. Tahliye olduktan sonra bir işte çalışma Hükümlülerin hem kendilerinin hem de bakmakla yükümlü oldukları kişilerin karşı karşıya kalabilecekleri sosyal güvenlik risklerini daha kolay göğüsleyip yeniden suç işleme riskini kısmen de olsa azaltabilecektir.

Tablo 18: Denetimli Serbestlik Hizmetlerinden Beklentiler

Ceza İnfaz Kurumundan tahliye olduktan sonra verilen Denetimli Serbestlik Hizmetleri iş bulmamı kolaylaştırıcaktır

		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Ceza İnfaz Kurumunda verilen Meslek Edindirme Kurslarını yeterli buluyor musunuz?	Çok Yeterli	3	3	2	1	0	9
	Yeterli	15	20	11	2	1	49
	Kararsızım	2	4	9	3	2	20
	Yetersiz	11	25	21	23	7	87
	Çok Yetersiz	29	8	6	8	14	65
	Toplam	60	60	49	37	24	230

Ceza İnfaz Kurumunda bulunan hükümlülere, tahliye sonrası Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin iş bulmada kolaylık sağlayıp sağlamayacağı sorusu sorulduğunda, 152 hükümlünün buna katılmadığı ve Ceza İnfaz Kurumunda açılan meslek edindirme kurslarını da yetersiz buldukları görülmüştür. Hükümlülerin Denetimli Serbestlik Hizmetleri

ile iş bulamayacaklarını düşüncelerinin en büyük nedeninin, özel sektörde eski hükümlü çalıştırma zorunluluğunun kaldırılması olduğu tahmin edilmektedir. Aslında hükümlüler bu eğitimlerin olmasından dolayı memnun olsalar da hizmetin, hükümlülük sonrasında iş bulmaları açısından yeterli olamayacağını düşünmektedirler.

Tablo 19: Sosyal Güvencenin Yeniden Suç İşlemeyi Önlemek Üzerindeki Etkisi

Hükümlülerin işe yerleştirilmesi yeniden suç işlemeyi azaltacak ve daha güvenli bir toplum oluşturmaya katkı sağlayacaktır

		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Önceki Sosyal Güvenceniz?	Yok	91	40	9	15	7	162
	Emekli Sandığı	2	4	2	2	0	10
	SGK	16	10	1	1	2	30
	Yeşil kart	5	5	1	0	0	11
	Özel sigorta	1	1	0	0	0	2
	Bağ Kur	8	4	1	1	1	15
Toplam		123	64	14	19	10	230

Sosyal güvencenin yeniden suç işleme üzerindeki etkisi sorusu üzerine hükümlülerin verdikleri cevaplara bakıldığında, iş sahibi olup sosyal güvenceyi kazanmanın yeniden suç işlemek arasında ters bir orantı olduğu gözlemlenmektedir. Anket sonuçları cezasını tamamlayıp tahliye olan eski hükümlünün yeni başladığı hayatta bir iş bulup sonrasında sosyal güvenceye sahip olmasının, yeniden suç işlememesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olacağını ifade etmektedir.

Tablo 20: Hükümlülük Sonrası Düşünceleri

İşe yerleştirmelerde işverenlerin hükümlülere ön yargıyla yaklaştıklarını düşünüyorum

		Çok Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum	Toplam
Eğitim Durumunuz	İlkokul/Orta- okul	77	47	23	16	8	171
	Lise/Meslek Lisesi	13	19	4	4	1	41
	Ön Lisans	1	3	0	0	0	4
	Lisans	6	1	0	0	0	7
	Yüksek Lisans	1	2	3	1	0	7
Toplam		98	72	30	21	9	230

Hükümlülere eğitim durumları ile işverenlerin işe yerleştirmelerde bu kuşulere karşı ön yargıyla yaklaşp yaklaşmadıkları sorulduğunda, ankete katılan 230 hükümlünün 171'nin ilkokul mezunu olduğu belirlenmiş ve bunlardan 124'ünün bu soruya, işverenlerin işe yerleştirmelerde kendilerine karşı ön yargıyla yaklaşacağını ifade etmişlerdir. Hükümlülerin bu ön yargıları, diğer hükümlülerin eğitim durumlarına bakıldığında da değişmemektedir. Hükümlülerin eğitim seviyeleri, iş başvurularında işverenlerin hükümlü oldukları için kendilerine ön yargıyla yaklaşacaklarıyla ilgili düşüncelerini çok fazla etkilememektedir.

SONUÇ

Eski hükümlülere topluma dâhil olup sosyalleşmeleri ve yeniden suç işlemek durumunda bırakılmamaları için iş imkânlarının sağlanması gerekmektedir. İstihdamın iyice daraldığı, buna bağlı olarak iş gücü arzının arttığı ülkemizde büyük bir çoğunluğu oluşturan bu kesim için çalışma koşulları yaratılmalı, istihdam olanakları artırılmalıdır. Nitekim bunun başlıca sorumlusu devlettir. Devlet, hem Yasa koyucu hem de istihdam yaratan bir işveren olarak çalışma koşullarını düzenlemeli, gerekli yaptırımları uygulamalıdır.

Gerçekten eski hükümlü kişinin toplum hayatına uyumunu sağlayacak önlemlerin başında, ekonomik bağımsızlığına ulaşabilmesi için gerekli ortamın sağlanması, kişiliğini maddi manevi yönde geliştirebilmesi için kendi işgücünü değerlendirebilmesi gelmektedir. Eski hükümlülerin çalışmalarını engelleyen hususlar varsa bunların ortadan kaldırılması ve çalışmaları için gerekli ortamın sağlanması doğrultusunda yasaların çıkarılması devletin sorumluluğundadır. Devlet, yasal düzenlemelerle beraber denetleme görevini de başarıyla yerine getirmelidir. Devletin yanında; eski hükümlülerin sosyal ve ekonomik kazanımları için işverenlerin, akademisyenlerin, ailenin ve denetleyicilerin üzerlerinde sorumluluklar bulunmaktadır.

Tüm bu verilerle birlikte, hükümlülerin hükümlülük sonrası başarıları için bireysel istek ve becerilere de sahip olmaları gerekmektedir. Çalışmamızda, hükümlülerin Ceza İnfaz Kurumunda geçirdikleri süre esnasında kendilerine sunulan mesleki eğitimin değerlendirilmesine ve bu arada hükümlülerin hem mesleki eğitimlere hem de hükümlülük sırasında ve sonrasında beklentilerinin ölçülmesine çalışılmıştır. Öncelikle, büyük bir çoğunluğun mesleki eğitimlere katıldıkları ve fayda elde ettikleri gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi oldukça düşük hükümlülerin katılımlarının yüksek olmasının, mesleki eğitim ile hükümlülük sonrasında hayata tutunma beklentilerinin arttığını göstermektedir belirtilebilir. Ayrıca, hükümlülerin büyük bölümünün hükümlülük öncesinde işsiz olması, mesleki eğitime katılımları artırmıştır. İşsizlerin iş bulma beklentilerinin, mesleki eğitim ile arttığı dikkati çeken bir durumdur.

Hükümlülere sorulan sorular sonrası, onların son yasal düzenlemelerden memnun olmadıkları, yasal zorunluluk olmadıkça işverenlerin kendilerini kesinlikle tercih etmeyecekleri düşünceleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, denetimli serbestlik müessesesine hükümlülerin çok sıcak baktıkları ve kendilerinin hükümlülük sonrasında maddi ve manevi destek için böyle bir uygulamaya ihtiyaçlarının olduğu dikkati çeken diğer bir noktadır.

Kaynakça

- ARICI, Kadir (1982) “Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu ve Uygulaması”, **Adalet Dergisi**, Yıl: 73, 1982
- ALTAN, Ömer Zühtü (1980) Eski Hükümlülerin Çalıştırılmasında Genel İlkeler ve Türkiye Uygulaması, **Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi Dergisi**, C.16, 1980, 1.
- BUREAU OF JUSTICE STATISTICS (2001) **Direct expenditure on criminal justice by level of government, 1982–1997**, US Department of Justice, Washington, DC., 7
- BUSHWAY, Shawn (2003) **Employment Dimensions of Reentry: Understanding the Nexus between Prisoner Reentry and Work**, Reentry and Prison Work Programs, Urban Institute Reentry Roundtable, New York University Law School, May 19–20, 2003, 2
- BEDÜK, Mehmet Nusret (2010), “Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Eski Hükümlü İşçi Çalıştırılması”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**; C:11, S:2/2010, 81
- CALLAN, Victor ve JOHN Gardne (2007) **The role of VET in recidivism in Australia**, International research and trends in education and training provision, Vocational education and training for adult prisoners and offenders in Australia, Australian Government, 2007, 35
- CANİKLİOĞLU, Nursen (1991) **Türk Hukukunda Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 8.
- CHAVEZ, Raymond ve SUSAN Dawe (2007) **International research and trends in education and training provision in correctional settings**, International research and trends in education and training provision, Vocational education and training for adult prisoners and offenders in Australia, Australian Government, 21.
- ERKUL, İhsan (1976) Eski Hükümlüler ve Çalışma Sorunları, **Eskişehir İktisadi İlimler Akademisi Dergisi**, C.12, 386–387.
- ERKUL, İ., ALTAN, Ö.Z., GEREK, N. (1984) **Sosyal Politika Dersleri**, C. 2, Eskişehir, 1984, 68–69.
- DÖNMEZER, S.; ERMAN, S. (1996) **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, C.11, İstanbul, s.605.
- FINN, Peter (1997) **The Orange County, Florida, Jail Educational and Vocational Programs**, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, 1997, 5.
- FREUDENBERG, Nicholas and others (2005) “Coming Home From Jail: The Social and Health Consequences of Community Reentry for Women, Male Adolescents, and Their Families and Communities”, Public Health Matters, **American Journal of Public Health**, October 2005, Vol 95, No. 10, 1725.

- GAES, G. Gerald (2008) **The Impact of Prison Education Programs on Post-Release Outcomes**, This manuscript was originally prepared for the Reentry Roundtable on Education on March 31 and April 1, 2008 at John Jay College of Criminal Justice in New York City, and sponsored by the Prisoner Reentry Institute at John Jay College of Criminal Justice and the Urban Institute, 3.
- GILES, Margaret; Anh TRAM LE, Maria ALLAN, Catherine LEES, Ann-Claire LARSEN ve Lyn Bennett (2007) **The role of education and training in prison to work transitions**, International research and trends in education and training provision, Vocational education and training for adult prisoners and offenders in Australia, Australian Government, 67-77.
- GRAAFF, PETER DE (2005) **Should education in corrections be publicly required and compulsory?**, Australasian Corrections Education Association, Supporting ideas and values for education and training in correctional settings, Conference Papers Inside Learning for Outside Living.
- GRAFFAM, Joe ve Lesley HARDCASTLE (2007) **Ex-prisoners and ex-offenders and the employment connection**, International research and trends in education and training provision, Vocational education and training for adult prisoners and offenders in Australia, Australian Government, 49.
- GÜRBÜZ, Yaşar (2006) Cumhuriyet Dönemi Anayasalarında Sosyal ve Ekonomik Haklar Çağdaş Anayasalarda Ekonomik ve Sosyal Haklar ve Ödevler, **Uluslararası Seminer**, 121.
- HARLOW, Caroline Wolf (2003) **Education and Correctional Populations, Bureau of Justice Statistics Special Report**, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs, 8
- KARADEMİR, Derya (2004) “İş Kanunumuz Gerçekten Değişti mi?”, *Mercek Dergisi*, Yıl: 9, Sayı:34, Nisan, 93.
- KORAY, Meryem (2000) **Sosyal Politika**, Bursa: Ezgi Kitabevi, 135.
- KUTAL, Metin (1974) “Sakatların ve Eski Hükümlülerin Çalıştırılmaları Hakkında Yeni Yönetmelik”, *İktisat ve Maliye*, C.21, Sayı:2, Mayıs 1974, 80-82.
- LANGAN, Patrick ve David LEVİN (2002) **Recidivism of Prisoners Released in 1994**, Bureau of Justice Statistics Special Report, 3.
- SAYIN, Ali Kemal (1990) **Yasadan Doğan Hizmet Sözleşmesi Yapma Yükümü**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 71-72.
- SEÇKİN, Hilmi (1984) **Sakat ve Eski Hükümlü Çalıştırma Zorunluluğu**, *Yasa: Hukuk Dergisi*, C.1, S.1, İstanbul, 1984, 62.
- SOSYAL HİZMET UZMANLARI DERNEĞİ (1975) 2000’li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleşmesinde Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi, Ankara, 142.
- TALAS, Cahit (1977) **Ekonomik Sistemler**, Ankara: Doğan Yayınları, 32.